

МУАММОЛИ КРЕДИТЛАР: САБАБЛАРИ, ТАҲЛИЛИ
ВА ЕЧИМЛАРИ

Митиллаев Иброхимжон Турсунпўлатович

Андижон иқтисодиёт ва қурилиш институти

“Бухгалтерия ҳисоби ва банк иши” кафедраси катта ўқитувчиси

Email:ibr1980@mail.ru, <https://orcid.org/0000-000>

Мамадалиев Одилжон

Андижон Иқтисодиёт ва қурилиш институти

(08-23) гуруҳ (Банк иши ва аудити) йўналиш 1-курс талабаси

Аннотация: Мазкур мақолада муаммоли кредитлар (*problematic loans*) тушунчаси, уларнинг иқтисодиётга салбий таъсири ва келиб чиқиш сабаблари таҳлил қилинган. Шунингдек, муаммоли кредитларни бошқаришдаги самарали ечимлар ва ривожланган мамлакатлар амалиёти асосида Ўзбекистон учун тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: муаммоли кредитлар, молиявий барқарорлик, кредит хавфлари, активлар сифати, банк тизими, иқтисодий ривожланиш.

Кириш

Муаммоли кредитлар молия тизимининг барқарорлигига жиддий хавф туғдиради. Бундай кредитларнинг миқдори кўпаяётганда банк тизими ликвидлик инқирозига дуч келиши ва иқтисодий ўсишга салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Ривожланаётган мамлакатлар учун муаммоли кредитларнинг даражасини минимал даражада сақлаш жуда муҳим.

Муаммоли кредитларнинг моҳияти ва сабаблари .

Муаммоли кредитлар — бу қарздор томонидан белгиланган муддатларда ёки шартларда қайтарилмаган кредитлар. Улар иккига бўлинади:

Тўланмаган кредитлар: Қарздор томонидан асосий қарз ёки фоиз тўловлари тўланмаган.

Тўловсизликка юз тутган кредитлар: Қарздор банкротга учраган ёки молиявий жиҳатдан тўловга қобилиятсиз бўлган ҳолатлар.

Сабаблари: Муаммоли кредитлар қуйидаги асосий омиллар сабаб юзага келади:

Иқтисодий омиллар:

Рецессия ва иқтисодий инқироз. Қарздорларнинг даромад манбалари қисқариши.

Банк фаолияти билан боғлиқ муаммолар: Рискларни нотўғри баҳолаш. **Қарз беришдаги сустлик.**

Қарздорларнинг муаммолари: Қарз олган корхоналарнинг нотўғри бошқарилиши.

Хусусий сектордаги молиявий беқарорлик. Қонунчилик ва назоратнинг етишмовчилиги:

Банкларнинг муаммоли кредитлардан қутулиш механизмларининг йўқлиги.

Муаммоли кредитларнинг иқтисодий таъсири

Банк тизими барқарорлигига таъсир:

Муаммоли кредитлар банк активларининг сифатини пасайтиради ва банкнинг ликвидлик ҳолатига салбий таъсир кўрсатади.

Иқтисодий ўсишни секинлаштириш:

Кредитлар бўйича қайта тўлов муаммолари иқтисодиётда сармоявий фаолликнинг пасайишига олиб келади. Банклар янги кредит беришга эҳтиёт бўлади.

Ишсизлик ва ижтимоий оқибатлар:

Муаммоли кредитлар туфайли молиявий жиҳатдан заиф корхоналар ёпилиб, иш ўринлари қисқаради.

Халқаро амалиётда муаммоли кредитларни бошқариш

Европа Иттифоқи (ЕИ):

ЕИ давлатлари муаммоли кредитларни камайтириш учун «Bad Banks» (ёмон банклар) концепциясини ишлаб чиққан. Бу механизм орқали банкларнинг ёмон активлари алоҳида компанияларга ўтказилади ва уларни самарали бошқариш амалга оширилади.

АҚШ: 2008 йилдаги молиявий инқироз даврида АҚШ ҳукумати муаммоли кредитларни камайтириш учун TARP (Troubled Asset Relief Program) дастурини жорий қилди. Бу дастур орқали банклар давлат томонидан молиялаштирилди.

Япония: 1990-йиллардаги иқтисодий инқироз даврида Япония банклари муаммоли активларни сотиб олиш ва қайта тузиш учун махсус фонд ташкил этди.

Ўзбекистондаги муаммоли кредитлар вазияти

Ҳозирги ҳолат: Марказий банкнинг маълумотларига кўра, 2023 йилда муаммоли кредитлар умумий кредит портфелининг тахминан 5-7%ини ташкил этган. Бу ривожланаётган мамлакатлар ўртача кўрсаткичидан юқори эмас, аммо етарли даражада жиддий муаммо ҳисобланади.

Саноат ва секторлар: Қишлоқ хўжалиги ва қурилиш соҳалари муаммоли кредитларнинг энг юқори улушига эга.

Кичик бизнес учун берилган кредитларнинг муаммоларга учраш эҳтимоли юқори.

Мавжуд муаммолар: Кредитлар беришдаги сустлик ва рискларни нотўғри баҳолаш. Қарздор корхоналарнинг молиявий менежментининг паст даражадаги ҳолати. Суд тизимининг тўлиқ самарали ишламаётганлиги.

Муаммоли кредитларни камайтириш бўйича тавсиялар

Банк назоратини кучайтириш: Банкларда хавфли активларни ўз вақтида аниқлаш ва уларга чора кўриш.

Рискларни баҳолашни замонавий усуллар асосида оптималлаштириш.

Қарздорларнинг молиявий саводхонлигини ошириш: Қарздорлар учун молиявий менежмент бўйича малака ошириш курсларини ташкил этиш.

Муаммоли активларни сотиш механизмларини жорий этиш:

Халқаро амалиётдаги «Bad Banks» моделини жорий этиш.

Қонунчилик ислоҳотлари: Суд тизимини мустаҳкамлаш ва кредит баҳсларини тезкор ҳал қилиш механизмларини ишлаб чиқиш.

Хулоса ва тавсиялар Банк активлари ликвидлиги барқарор бўлиши банк мижозларининг банкка бўлган ишончини ортишига ва шу орқали банк тизимида молиявий маблағларнинг оқимини кенгайтишига олиб келади. Банк активлари ликвидлиги нобарқарор бўлган ҳолатда мижозларнинг банкларга бўлган ишончи камайиб, улар ўз маблағларини банклардан олиб чиқиб кетишига сабаб бўлади. Бу эса, иқтисодиётда банкдан ташқари айланмаларни ошишига олиб келади. омилларни ўрганиб чиқиш лозим. Ҳар бир омилнинг банк активлари ликвидлигига таъсири қандай даражада эканлиги, қайси омилларни ўзгартириш орқали энг яхши натижаларга эришиш мумкинлиги бўйича аниқ таҳлилларни амалга ошириш керак бўлади.

Шу сабабли ҳам банк активлари ликвидлигига таъсир қилувчи Муаммоли кредитлар ҳар қандай иқтисодиёт учун жиддий хавф ҳисобланади. Ўзбекистондаги мавжуд муаммоларни ҳал қилиш учун банк тизимидаги назоратни кучайтириш, инновацион механизмларни жорий этиш ва халқаро тажрибадан фойдаланиш зарур. Бу ўз навбатида иқтисодиётнинг узоқ муддатли барқарорлигига хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 12 майдаги ПФ-5992-сон «2020-2025 йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини ислоҳ қилиш стратегияси тўғрисида»ри Фармони.
2. Ш.Абдуллаева, Т.Каралиев ва У.Ортиқов. « Банк ресурслари ва уларни бошқариш» Тошкнт. Иқтисод-Молия, 2009йил. Б-48-49.
3. Банковская дело. Под редакции О.И. Лаврушина М.Фин. и статистика. 1998. с.68.
4. Абдуллаева Ш. Пул ва банклар. –Т.; 2010.
5. Basel Committee on Banking Supervision: Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools, January 2013, p. 2.
6. Эгамова М.Э. Тижорат банклари капиталлашув даражасини оширишда даромаднинг роли. Иқтисодиёт фанлари (PhD) бўйича фалсафа доктори илмий даражасини олиш учун бажарилган диссертация автореферати. –Т.: 2019, ТМИ, 30 б.
7. Омонов А.А. Банклар ва банкларда ҳисоб. –Т.: «Академиа». 2006. Ўқув кўлланима, 1-нашри. (122) 92 бет.
8. Омонов А.А. Тижорат банкларининг ресурсларини самарали бошқариш масалалари. и.ф.д. илм. даража. олиш учун баж. диссертацияси. –Т.: 2008, БМА, 21-22 б.
9. Омонов А.А. Тижорат банкларининг ресурсларини самарали бошқариш масалалари. и.ф.д. илм. даража. олиш учун баж. дис. авт. –Т.: 2008, БМА, 36 б.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

10. Ортиков Уйгун Давлатович Ташкент Молия институти Замонавий шароитда тижорат банклари молиявий ресурсларини бошқариш зарурлиги ва унинг банк фаолиятида тутган ўрни мақола 3 бет.

11. Mishkin, F. S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson, 2020.

12. IMF. Financial Stability Reports. Washington, 2023.

13. Европанинг «Bad Banks» механизми бўйича ҳисоботи, ЕСВ, 2022 йил.

14. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки маълумотлари, 2023 йил.

15. World Bank. Global Economic Prospects, 2023.ф

